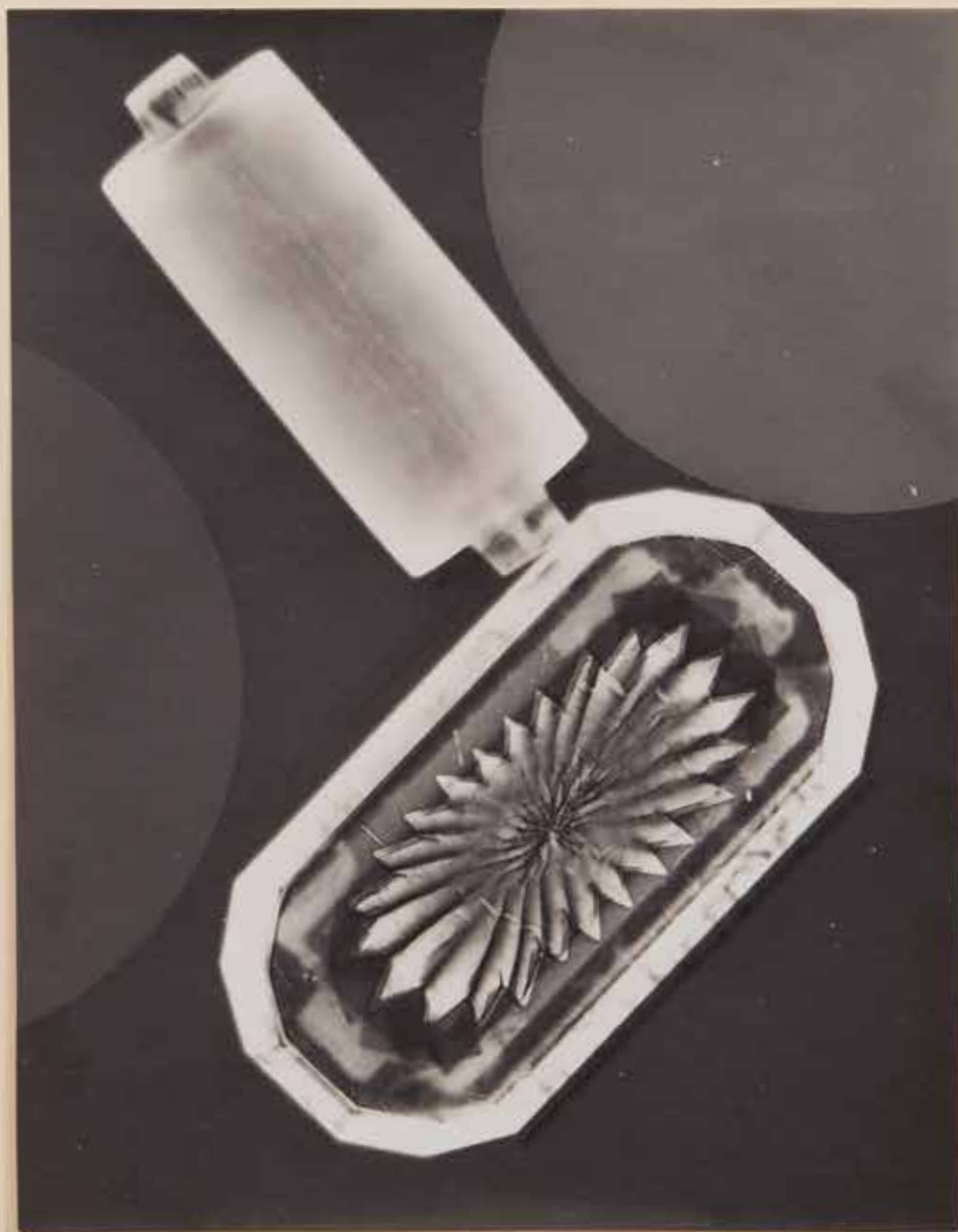

**Max
Ali Cohen**
Nieuwe
Fotografie
& De Ploeg

Jikke van der Spek

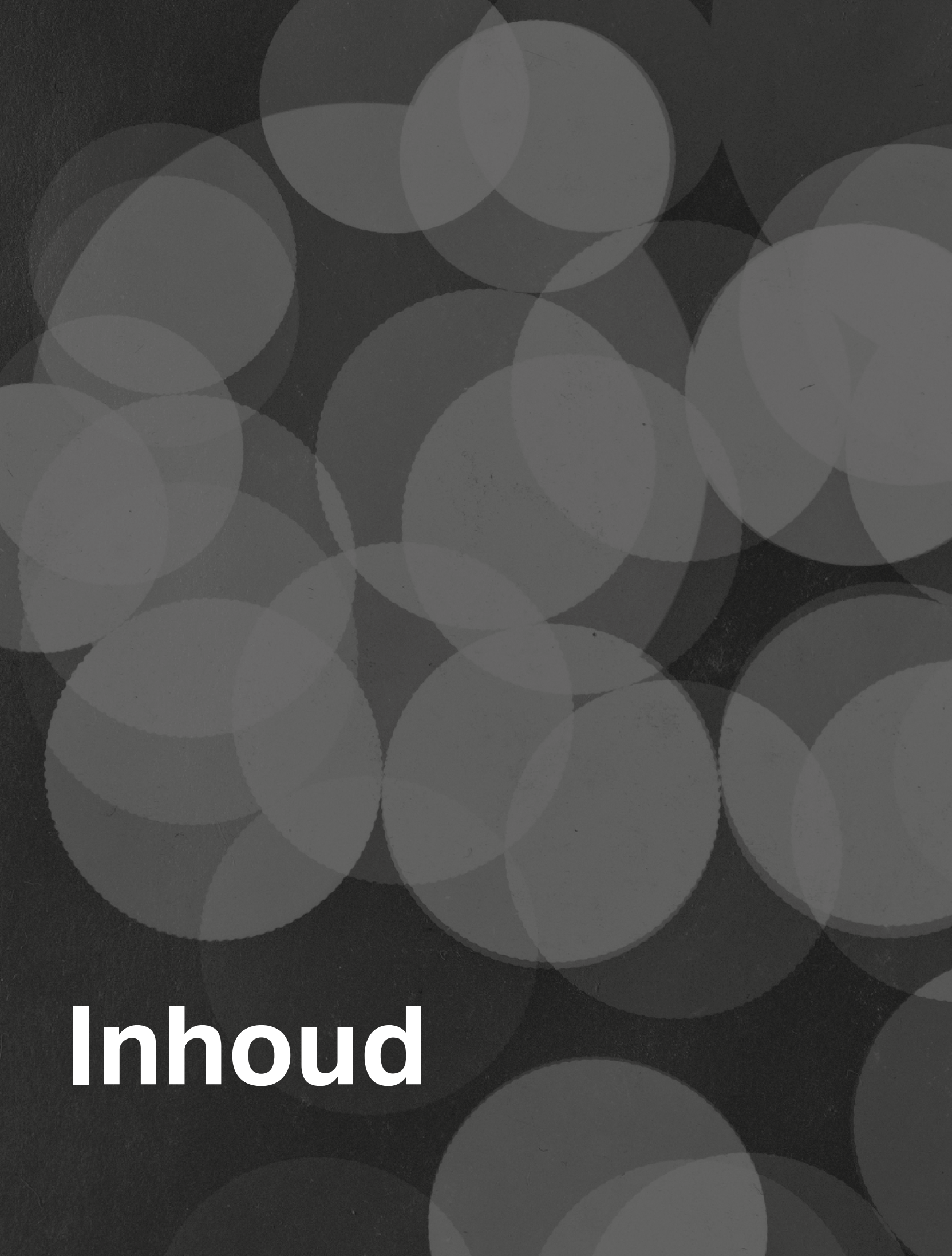
10/25/71

ham

Max Ali Cohen Nieuwe Fotografie & De Ploeg

Jikke van der Spek

**WBOOKS
Stichting Johan Dijkstra**

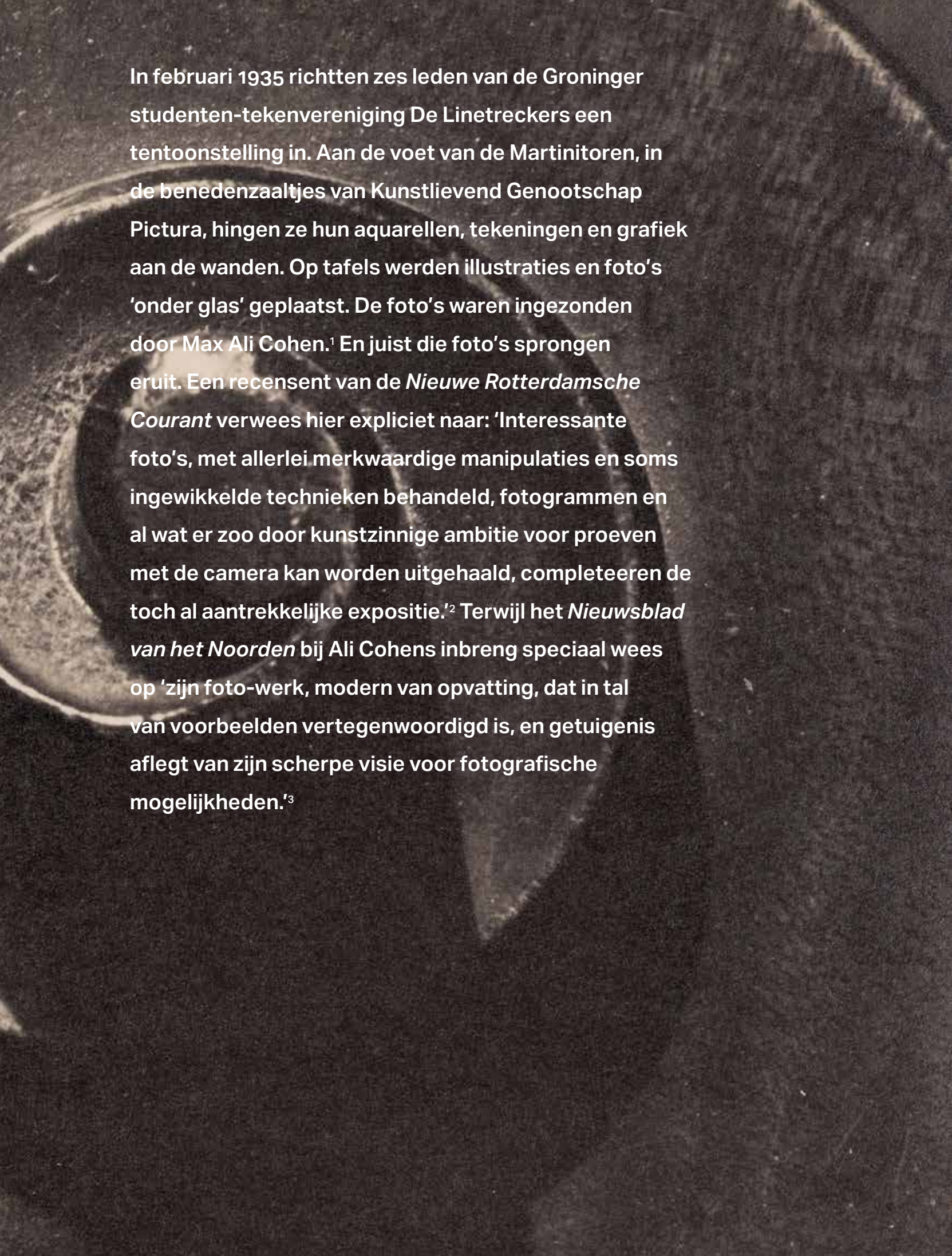
The background of the entire page is a dark charcoal grey. It is decorated with a pattern of numerous overlapping circles in various shades of grey, ranging from light to medium. These circles are scattered across the page, creating a layered, organic effect. In the bottom-left corner, the word 'Inhoud' is written in a large, bold, white sans-serif font.

Inhoud

Een krachtig talent!	6
Portret van de kunstenaar	18
Inzoomen	30
Autonome fotografie	48
De Linetreckers	60
Schilder-lid van vereniging De Ploeg	76
Een vruchtbare artiest	88
Snapshots van fotografie bij De Ploeg	104
Nu Johannes, prettige dagen!	112
Aan de Tafel der genieën	122
Onbegrijpelijke plaatjes in Groningen	128
Bloedarmoedige fotobeoefening in Nederland	138
Scherpgesteld op Max Ali Cohen	150
Noten	152
Geraadpleegde bronnen en literatuur	156
Illustratieverantwoording	157
Namenregister	158
Colofon	160

**Een krachtig
talent!**

In februari 1935 richtten zes leden van de Groninger studenten-tekenvereniging De Linetreckers een tentoonstelling in. Aan de voet van de Martinitoren, in de benedenzaaltjes van Kunstlievend Genootschap Pictura, hingen ze hun aquarellen, tekeningen en grafiek aan de wanden. Op tafels werden illustraties en foto's 'onder glas' geplaatst. De foto's waren ingezonden door Max Ali Cohen.¹ En juist die foto's sprongen eruit. Een recensent van de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* verwees hier expliciet naar: 'Interessante foto's, met allerlei merkwaardige manipulaties en soms ingewikkelde technieken behandeld, fotogrammen en al wat er zoo door kunstzinnige ambitie voor proeven met de camera kan worden uitgehaald, completeeren de toch al aantrekkelijke expositie.'² Terwijl het *Nieuwsblad van het Noorden* bij Ali Cohens inbreng speciaal wees op 'zijn foto-werk, modern van opvatting, dat in tal van voorbeelden vertegenwoordigd is, en getuigenis aflegt van zijn scherpe visie voor fotografische mogelijkheden.'³

Binnen het amateurgezelschap stak de kwaliteit van zijn totale bijdrage met kop en schouders uit boven die van de andere exposanten: 'Uit nagenoeg alles wat hij thans heeft ingezonden [...] spreekt een krachtig talent. Zijn aquarellen, zijn houtsneden, zijn naaktstudies en zijn foto's; ze zijn bijna alle verrassend en buitengewoon knap. Van hem zijn ook de broomzilver-gravures, een soort geteekende foto's, waarvan enkele een zeer bijzonder effect maken. Zijn werk is heel wat meer dan dat van een amateur', eindigde een bespreking in de *Provinciale Groninger Courant*.⁴ Het Groninger studentenblad *Der Clercke Cronike* sloot zich aan bij de geuite waardering: 'Wanneer we het werk van de verschillende personen nagaan dan valt ons op, dat het werk van M.L.A.S. Ali Cohen op hoger plan staat en het zal u dan ook niet verwonderen, zijn werk [ook] één verdieping hoger aan te treffen.'⁵

'Eén verdieping hoger', dat verwees naar de jaarlijkse expositie van de vooruitstrevende Groninger Kunstkring De Ploeg. Deze tentoonstelling vond tegelijkertijd plaats in de grote bovenzaal bij Pictura, de in oktober 1934 geopende nieuwe expositieruimte met bovenlicht. Max Ali Cohen was ook daar aanwezig. Hij was zowel lid van het studentikoze De Linetreckers, als van de serieuze kunstenaarsvereniging De Ploeg.

De aangehaalde recensies brengen de uiterst moderne foto's in gedachten in de zakelijke stijl van de Nieuwe Fotografie, van fotografen zoals Piet Zwart of Paul Schuitema. Maar deze toentertijd hypermoderne fotografie roept niet direct associaties op met Groninger kunstenaars en fotografen. De kunstenaars van De Ploeg maakten schilderijen, tekeningen, aquarellen en grafiek. Trad De Ploeg daarnaast ook met kunstzinnige foto's naar buiten? De foto's van het onbekende Ploeglid Max Ali Cohen roepen allerlei vragen op. Wie was dit 'krachtige talent'?

De Linetreckers

In 1922 verhuisde Max Lodewijk Alexander Siegfried Ali Cohen (1903-1957) vanuit Utrecht naar Groningen om medicijnen te gaan studeren. Geen verrassende keuze, want hij kwam uit een medisch milieu: zowel zijn vader als beide grootvaders waren arts geweest.

1
Zelfportret, 1932
broomzilvergravure, 8,5 x 8,5 cm
Stichting Johan Dijkstra

2
Cellokrul, 1933
ontwikkelgelatinezilverdruk, 16,6 x 21 cm
Stichting Johan Dijkstra

Pagina 10

3
Fotogram, 1932
ontwikkelgelatinezilverdruk, 19 x 16,8 cm
Stichting Johan Dijkstra

Pagina 11

4
Fotogram, 1932
ontwikkelgelatinezilverdruk, 23,9 x 17,9 cm
Stichting Johan Dijkstra

Hij stortte zich in het studentenleven en meldde zich aan bij studentenvereniging Vindicat atque Polit. Zijn studietijd zou hij pas veertien jaar later afsluiten met het behalen in 1936 van zijn artsexamen. In die lange periode had hij het als 'kunstenaar-student' met zijn markante persoonlijkheid binnen de studentengemeenschap tot 'een legende' gebracht; 'een student [...] en tegelijk kunstenaar', zoals een studiegenoot zich herinnerde: 'Ik zie hem in een rijbroek en met een baret scheef op zijn magere expressieve kop, een petje zoals we van diverse toenmalige Ploegleden kenden.'⁶

Bij Vindicat was hij in 1926 een van de oprichters van subvereniging De Linetreckers. Bij De Linetreckers werd getekend, geschilderd en grafiek gemaakt onder de bezielende leiding van Johan Dijkstra, een van de oprichters van de Groninger Kunstkring De Ploeg. Dit studenten-tekenggezelschap werd twee jaar later uitgebreid met de Fotoafdeling.

De veelzijdige Ali Cohen ontwikkelde zijn kunstenaarschap naast zijn studie. Bovendien speelde hij zowel cello als piano. Als cellist speelde hij in 1925 met studentenorkest Bragi mee met de opzienbarende Nederlandse première van het avant-gardistische theatermuziekstuk *Le Boeuf sur le toit* van Jean Cocteau en Darius Milhaud.⁷ 'Een daad van echte Ploegkunst' werd deze uitvoering binnen De Ploeg genoemd: Bragi stond onder leiding van dirigent en Ploeglid Daniël Ruyneman; kunstenaar Jan Wiegers ontwierp het affiche, de decors en vooral ook de extravagante maskers voor de toneelspelers en drukker-kunstenaar Hendrik Nicolaas Werkman verzorgde het programmaboekje.⁸ Vermoedelijk was dit voor Ali Cohen zijn eerste persoonlijke kennismaking met Ploegkunstenaars. Uit het anderhalf jaar later beginnende 'Meesterschap' van Johan Dijkstra bij De Linetreckers groeide een hechte vriendschap tussen Ali Cohen en Dijkstra.

Onbekend Ploeglid

Onder De Linetreckers ontplooipte Ali Cohen zich als een serieus talent, wat hem er in 1929 toe bracht tot De Ploeg toe te treden. Het Ploeglidmaatschap lijkt een enorme stimulans voor zijn kunstenaarschap te zijn geweest. Zijn toewijding aan de kunst over-

vleugelde een aantal jaren zijn studie. Dat blijkt uit zijn omvangrijke artistieke nalatenschap, voor een belangrijk deel precies in die jaren ontstaan. Het oeuvre omvat naast foto's ook schilderijen, aquarellen, tekeningen en grafiek, waaronder zowel vrij werk als typografische ontwerpen. Ondanks dit uitgebreide en interessante oeuvre kreeg Ali Cohen nooit veel bekendheid als kunstenaar. En vrijwel onbekend bleef juist het meest innovatieve onderdeel: zijn foto's. De positieve recensies ten aanzien van de foto's riepen om een vervolg. Maar het speelde in 1935, het jaar waarin Ali Cohen het eerste deel van zijn artsexamen afsloot. Het jaar daarop werd hij bevorderd tot arts. Hij trouwde met Annie Vos en samen verhuisden ze naar Santpoort, waar hij als arts aan de slag ging bij het psychiatrische ziekenhuis aldaar. 'Wegens verandering' zegde hij zijn lidmaatschap van De Ploeg op.⁹ Voortaan kwam de geneeskunde op de eerste plaats. Het kunstenaarschap liet hij als beroep verder liggen, al bleef hij na 1936 fotograferen, schilderen, tekenen en grafiek maken. Zijn werk was later nog te zien op enkele jubileumexposities van De Ploeg en van De Linetreckers, maar verder raakte zijn oeuvre in de vergetelheid.

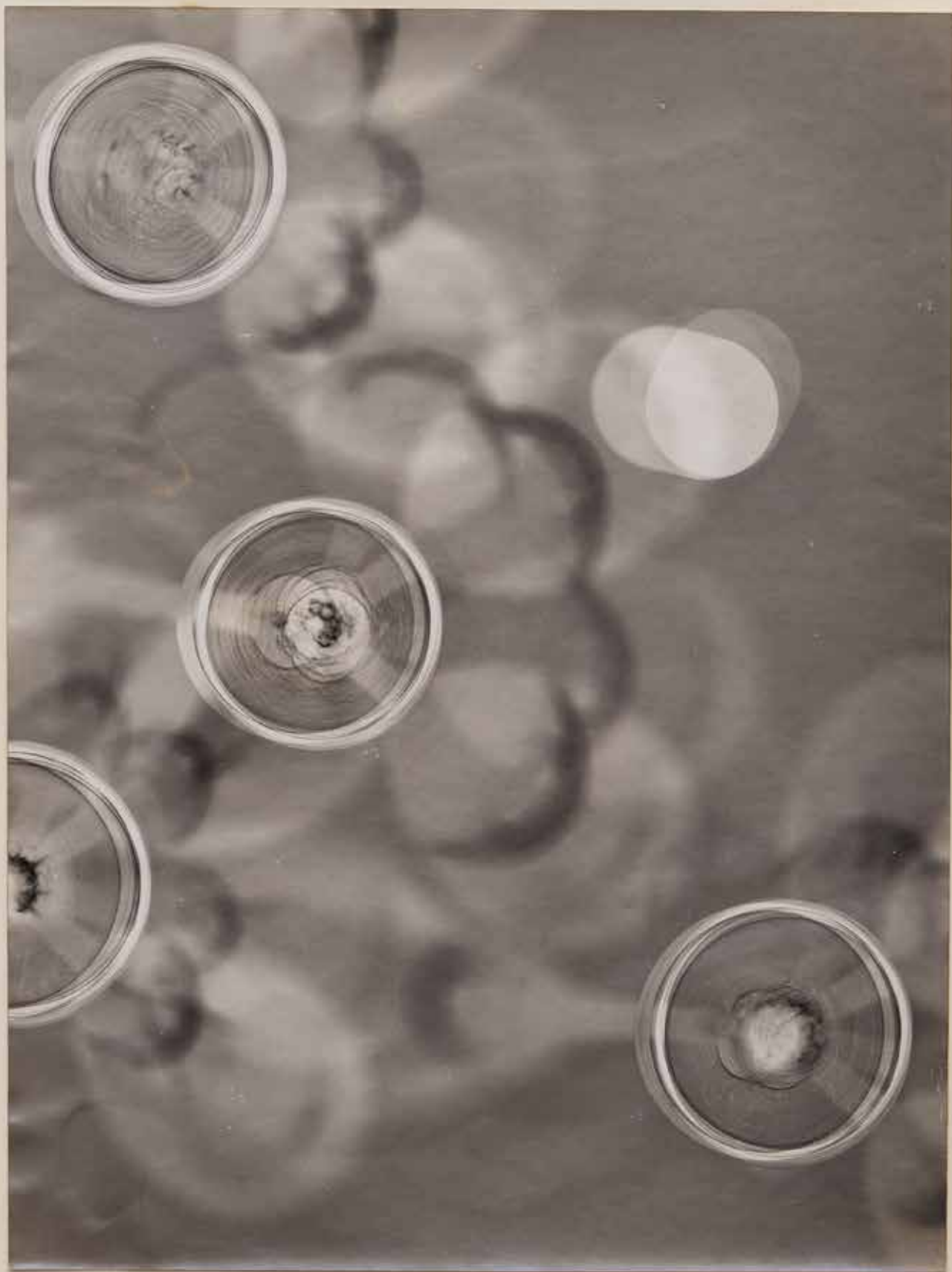
Stichting Johan Dijkstra

De persoonlijke relatie tussen Max Ali Cohen en Johan Dijkstra (1896-1978) leidde er in 1994 toe dat een belangrijk deel van het oeuvre door de familie Ali Cohen werd ondergebracht bij de Stichting Johan Dijkstra. Bij het aanvaarden van deze artistieke nalatenschap speelde voor de stichting die collegiale vriendschap een rol, maar natuurlijk ook de kwaliteit van het werk en de verwantschappen met Dijkstra's kunst: de vlotte schilderwijze, de expressionistische kleuren en de robuuste houtsneden vertonen de invloed van 'Meester Johannes'. Verder waren het Ploeglidmaatschap en de belangrijke rol van Ali Cohen als stuwende kracht achter De Linetreckers van groot belang. Voor Johan Dijkstra zou het contact met de studenten door de jaren heen zeer waardevol blijven. Dijkstra bleef vanaf de allereerste werkavond op 8 februari 1927 tot 1960 betrokken bij De Linetreckers en hield een sterke band met het universitaire leven.

1932

not

1952

max

Naar aanleiding van de schenking organiseerde de Stichting Johan Dijkstra in 1994 een expositie van een selectie uit Ali Cohens totale oeuvre, waarbij een kleine publicatie verscheen.¹⁰ Voor het eerst sinds 1935 kon het publiek een indruk krijgen van zijn kunstenaarschap. En opnieuw, net als in de jaren dertig, sprong de fotografie als een bijzonder onderdeel naar voren.¹¹ 'Een voortreffelijk fotograaf in de stijl van de Nieuwe Zakelijkheid', zo werd hij getypeerd.¹² Ali Cohens omvangrijke nalatenschap omvat zijn fotografische werk, bestaande uit ongeveer tweeduizend negatieven, een reeks lantaarnplaatjes waarmee hij eigen foto's reproduceerde en een groot aantal vintage afdrukken. Daarnaast liet hij ongeveer tachtig schilderijen, honderden tekeningen in verschillende technieken, aquarellen, prenten, alsook de originele houtblokken en schetsboeken na. Verder bewaarde hij documentatiemateriaal, zoals inzendlijstjes voor exposities, tentoonstellingscatalogi, brieven, krantenknipsels en recensies. Een bijzonderheid vormen de fragmenten van een poging om samen met Johan Dijkstra een film te maken van de beroemde Meikermis die nog elk jaar in Groningen plaatsvindt.¹³

Max Ali Cohen en de Nieuwe Fotografie

Als bestuurslid bij de Stichting Johan Dijkstra kreeg ik op een avond voor het eerst foto's van Max Ali Cohen onder ogen. Direct werd ik gegrepen door de bijzondere composities, de opvallende close-ups en originele beeldduitsnijdingen, de fotomontages en fotogrammen. Deze foto's kunnen moeiteloos geplaatst worden in de context van de Nieuwe Fotografie. Fotografen in deze richting probeerden niet meer met foto's de schilderkunst te imiteren, maar onderzochten de specifiek eigen mogelijkheden van het medium fotografie. Met ongebruikelijke camerastandpunten, uitvergrotingen, fotogrammen en andere experimenten in de doka werd een geheel nieuwe beeldtaal ontdekt. Deze moderne fotografie veroverde vanaf de jaren twintig van de vorige eeuw langzamerhand haar plaats en Max Ali Cohen blijkt een getalenteerde vertegenwoordiger te zijn geweest. Een kenmerkende toepassing van

de nieuwe stijl was het gebruik van fotografie in combinatie met typografie voor reclame-uitingen en in andere ontwerpen. In dit genre heeft Ali Cohen eveneens verrassend moderne ontwerpen gemaakt.

Ik zag de foto's aan de hand van een serie lantaarnplaatjes en een stapel gesigioneerde vintage afdrukken, die hij op die manier geëxposeerd heeft. Daarnaast lag een aantal fotoboeken, waarin Ali Cohen zijn werk had geplakt. Samen met de grote hoeveelheid onbekende negatieven vormde dit alles een nieuwsgierig makende collectie, die al bij de eerste kennismaking veel vragen opriep. Om te beginnen natuurlijk: wat wordt daar allemaal afgebeeld? Het monnikenwerk om alle negatieven te bestuderen bleek een soort schatgraven. Het bracht meer moderne Nieuwe Fotografie aan het licht: vertrouwde objecten gefotografeerd vanuit een vervreemdend perspectief. Ik vond prachtige foto's – landschappen, stadsbeelden – waaruit Ali Cohens oog voor compositie sprak. Behalve de artistieke foto's trof ik een hele reeks historisch interessante foto's aan die met De Ploeg of met Johan Dijkstra in verband te brengen zijn.¹⁴ En verder fotografeerde Ali Cohen ook 'gewoon', om herinneringen vast te leggen, de foto's uit 'het reiskiekenalbum', zoals hij zelf deze foto's ooit noemde in een aantal voordrachten die hij over fotografie heeft gehouden.¹⁵ Deze kiekjes, de foto's van vakanties, bruiloften en partijen, familie, vrienden en collega's, kleuren de levensfeiten van Ali Cohen verder in.

Uit de schaduw

Gaandeweg heeft mijn onderzoek naar de foto's zich verbreed. De artistieke foto's van Ali Cohen zijn onderdeel van een oeuvre waarvan ook schilderijen, tekeningen en grafiek deel uitmaken. Ik was nieuwsgierig naar de samenhang en mogelijke wisselwerking tussen de onderdelen. Het onderzoek bracht een onbekend oeuvre tot leven en gaf verrassende inkijkjes in het gebruik door de kunstenaar van fotografie als werkmateriaal. De omvangrijke beeldende collectie riep de vraag op hoe hij als student medicijnen met zijn artistieke ambities was doorgegroeid tot Ploeglid. Het tekengezelschap De Linetreckers bleek hiervoor een belangrijke opmaat te zijn geweest,

met het Ploeglidmaatschap als bevestiging van de ingeslagen artistieke weg. De vriendschap met Johan Dijkstra gaf daaraan een belangrijke impuls. Bewaarde brieven en andere documenten laten een bijzonder licht schijnen over hun onderlinge verbondenheid. Door Ali Cohen als Ploeglid te volgen ontstond ook een nieuw perspectief op de al bekende geschiedenis van de kunstkring. Door zijn foto's kwamen vragen op naar de rol van fotografie binnen De Ploeg. Hielden bijvoorbeeld meer Ploegkunstenaars zich bezig met fotografie? En waarom exposeerde Ali Cohen zijn moderne foto's alleen met De Linetreckers, maar nooit bij De Ploeg?

Ali Cohens naam dook niet alleen op in Linetreckers- of Ploegverband, hij profiteerde ook volop van alle culturele mogelijkheden die Groningen te bieden had. Hij was onder meer betrokken bij de Smalfilmliga, bij de Groninger Kunstkring en hij mengde zich in dichterskringen. Zijn visie op fotografie bracht hij naar buiten in voordrachten onder de titel *Autonome fotografie*, bijvoorbeeld bij fotoclub Daguerre in Groningen. Uit het netwerk van Ali Cohen wordt duidelijk hoe kort de onderlinge lijntjes in cultureel Groningen waren. Eigenaardig was dan wel weer dat hij met zijn werk in de trant van de Nieuwe Fotografie maar weinig aansluiting gevonden lijkt te hebben bij gelijkgestemden in Groningen. Daarom wordt na het inzoomen op Max Ali Cohen als fotograaf en kunstenaar uitgezoomd op de ontwikkeling van de Nieuwe Fotografie: wie hielden zich in Groningen in die tijd nog meer met moderne fotografie bezig? En hoe verhiel de aanwezigheid van de Nieuwe Fotografie in Groningen zich tot de ontwikkelingen elders in Nederland?

Het interessante kunstenaarschap van Max Ali Cohen zoals hier in een notendop geschetst, verdient de uitdieping die nu volgt. Daardoor kunnen steeds meer facetten van het leven van deze veelzijdig begaafde kunstenaar-fotograaf worden ingekleurd. Zo wordt Max Ali Cohens onbekende oeuvre uit de schaduw gehaald en ingebed in zijn eigen tijd. En daarmee krijgt zijn unieke fotografische werk als het meest innovatieve onderdeel daarvan nu ook de waardering die het verdient.

5
Zelfportret met cactus, ca. 1932
gouache op karton, 30,5 x 24,5 cm
Stichting Johan Dijkstra

6
Zelfportret, ca. 1929
scan van glasnegatief, 12 x 9 cm
Stichting Johan Dijkstra / Groninger Archieven

7
Boot en weerspiegeling, 1929
scan van glasnegatief, 9 x 12 cm
Stichting Johan Dijkstra / Groninger Archieven

8

Koplamp, 1931

scan van negatief, 11,5 x 8 cm

Stichting Johan Dijkstra / Groninger Archieven

9
Binnenplaatsje met zuurflesjes, 1931
scan van lantaarnplaatje
Stichting Johan Dijkstra / Groninger Archieven

10

Uitzicht, 1934

scan van negatief, 11,5 x 8 cm

Stichting Johan Dijkstra / Groninger Archieven

Tweeduizend foto's

Max Ali Cohen fotografeerde graag en veel. Zijn fotografische nalatenschap omvat bijna tweeduizend foto's, gedeeltelijk in de vorm van afdrukken, grotendeels in negatiefvorm. De collectie bevat veel foto's uit het 'reiskiekenalbum', de kiekjes waarmee mensen hun herinneringen vastleggen, naast een ruim deel dat hij opvatte als kunst, door hem als 'autonome fotografie' betiteld. Beide termen komen uit de bewaard gebleven tekst van voordrachten die hij gehouden heeft onder de titel *Autonome fotografie*.¹ Hierin komt zijn visie op fotografie als kunst naar voren.

De negatieven nummerde hij op pergamijs in steekhoesjes, waarbij hij soms een titel toevoegde of de foto inhoudelijk beschreef. Door de afbeeldingen op de zorgvuldig geordende negatieven te combineren met biografische en verdere informatie kon opgemaakt worden dat Ali Cohens nummering grotendeels chronologisch is. De negatievencollectie bestaat uit glasnegatieven, vlakfilm- en rolfilmnegatieven. Verder bevat de collectie lantaarnplaatjes. Dit zijn lichtbeelden, of dia's, die hij maakte van zijn eigen foto's en waarmee hij zijn voordrachten begeleidde.

Onder de autonome fotografie vallen ongeveer tachtig opgeplakte en gesigneerde vintage afdrukken. Deze selectie heeft hij deels geëxposeerd, zoals blijkt uit vermeldingen op bewaarde inzendingen voor tentoonstellingen. Hij gebruikte ze verder om naast de lantaarnplaatjes zijn eigen werk te presenteren bij de voordrachten. Bovendien plakte hij afdrukken in fotoboeken. Daarin plaatste hij series bij elkaar, bijvoorbeeld fotogrammen, de branding op het strand of details van een kluwen touw. Naast series maakte hij combinaties. Zo valt te ontdekken waar hij beeldrijm zag, overeenkomsten in vormen, lijnen en composities. Bij een uitgebreide serie ijsbloemen vermeldde hij hetzelfde stukje raam op verschillende tijdstippen te hebben gefotografeerd. Deze ijsbloemenfoto's maakte hij in 1940; ook na de Groninger jaren bleef fotografie voor hem een artistiek medium. Naast zijn vernieuwende autonome foto's gebruikte hij fotografie in een toegepaste vorm. Deze ontwerpen met fotomontages en fototypografie zijn verrassend innovatief.²

24

Limonade Schenkerij t.g.v. Willem van Oranje herdenking, gefotografeerd door een onbekende fotograaf, op '26 April '33',

Groninger Archieven, 467-2590

25
Bekertjes, 1933
 ontwikkelgelatine-zilverdruk, 20 x 17,8 cm
 Stichting Johan Dijkstra

Meekijken

Ali Cohen ordende zijn negatieven nauwgezet, maar nergens lichtte hij zijn werkwijze toe. Bovenstaande schets van Ali Cohen aan het werk in de doka is enkel een interpretatie op basis van het fotografisch resultaat. Zijn aanpak moet gereconstrueerd worden door het bekijken van de foto's en dit te combineren met losse notities, aantekeningen en andere documenten. Behalve de nummering en titelbeschrijvingen, noteerde hij incidenteel camera-instellingen of het gebruik van een filter, noemde de gebruikte ontwikkelaar of vermeldde het gebruikte fotopapier. Vooral door het vergelijken van de oorspronkelijke negatieven met de uitsneden die hij koos voor de afdruk kan er over zijn schouder meegekeken worden naar wat zijn belangstelling trok of waarin hij goede composities zag. Dat kon in de doka zijn, of daarbuiten. Ali Cohen keek eigenlijk altijd met een fotografische blik om zich heen, herkende patronen en had een scherp oog voor composities en bijzondere beelden.

Een van de foto's zoomt in op lange rijen kartonnen bekertjes. De ronde bekertjes vervormen tot een compositie van ovalen die

26
Bekertjes, 1933
 ontwikkelgelatine-zilverdruk, 23,9 x 17,8 cm
 Stichting Johan Dijkstra

in diagonale lijnen over het beeld lopen. Door de belichting springen omgevouwen drinkrandjes naar voren en verdiepen zich schaduwen. Hier en daar geeft de plakrand een verticale toets. Een tweede foto toont de bekertjes vanuit een andere hoek. Deze compositie krijgt een accent doordat een bekertje uit de rij is gepakt en bovenop de andere is geplaatst. Door de lichtheid van het materiaal, benadrukt door de schaduwwerking, lijkt deze boven de ovale vormen te zweven. De compositie wordt aan de boven- en onderkant begrensd door op de kop geplaatste bekertjes. Door in te zoomen op deze alledaagse voorwerpen creëerde Ali Cohen een beeld van ogenschijnlijk abstracte vormen.

De afdrukken zijn uitsneden, terwijl de bijbehorende negatieven veel langere rijen bekertjes tonen. Bij verder uitzoomen zou je tafels moeten zien, gevuld met bekertjes. En zo'n foto is er. Niet in Ali Cohens eigen archief, maar in het archief van Vindicat, zijn studentenvereniging. In een fotoboek van de senaat prijkt een foto van een jolige groep studenten, vooral vrouwen, een aantal mannen, losjes poserend rondom vier biervaten.³ Op de voorgrond staan lange tafels, volgezet met bekertjes. Aan het eind buigen de rijen af naar rechts

Colofon

Ter gelegenheid van de publicatie van *Max Ali Cohen. Nieuwe Fotografie & De Ploeg* organiseerde Museum Wierdenland, Ezinge de tentoonstelling 'Max Ali Cohen. Nieuwe Fotografie & De Ploeg' (7 november 2026 t/m 3 mei 2027) en Museum Belvédère, Heerenveen-Oranjewoud de tentoonstelling 'Max Ali Cohen en de Nieuwe Fotografie' (17 oktober 2026 t/m 17 januari 2027).

Uitgave

WBOOKS | Zwolle
info@wbooks.com
wbooks.com
in samenwerking met
Stichting Johan Dijkstra
stichtingjohandijkstra.nl

Tekst

Jikke van der Spek

Tekstredactie

Rudie van Leeuwen

Leescommissie

Kees van der Ploeg
Doeke Sijens
Anneke de Vries

Fotografie

Joop van Putten

Ontwerp

Erlend Schenk | BUROGRAPHIC

Dit boek kwam mede tot stand dankzij financiële steun van het Cultuurfonds Groningen, de Stichting Beringer Hazewinkel, het Stichting Koops Stange Fonds en de Stichting Johan Dijkstra.

het
Cultuurfonds

STICHTING
KOOPS • STANGE
FONDS

3+ BERINGER
HAZEWINKEL

STICHTING
JOHAN DIJKSTRA

© 2026 WBOOKS Zwolle |
Jikke van der Spek

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Ook tekst- en datamining van deze uitgave is zonder schriftelijke toestemming van de uitgeverij niet toegestaan.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten met betrekking tot de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Het auteursrecht voor de werken van Max Ali Cohen berust bij de Stichting Johan Dijkstra te Groningen. Dit geldt eveneens voor de werken van Johan Dijkstra. Van werken van beeldende kunstenaars aangesloten bij een CISAC-organisatie is het auteursrecht geregeld met Pictoright te Amsterdam.
© c/o Pictoright Amsterdam 2026.

ISBN 978 94 625 8800 4
NUR 646

Voorplat:

Bekertjes, 1933 detail [zie afb. 26]

Achterplat:

Zelfportret, ca. 1929 [zie afb. 6]

Schutbladen:

Bekertjes, 1933 detail [zie afb. 25]

Fotogram, ca. 1932 detail [zie afb. 35]

Pagina 2:

Fotogram, 1932 [zie afb. 179]

Pagina 159:

Bekertjes, 1933 [zie afb. 25]